
Międzynarodowa konferencja naukowa w Liblicach oraz spotkanie dyrektorów instytutów i redaktorów naczelnych czasopism z zakresu historii nauki i techniki.

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/2, 516-521

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z ZAGRANICY

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA W LIBLICACH ORAZ
SPOTKANIE DYREKTORÓW INSTYTUTÓW I REDAKTORÓW NACZELNYCH
ZASOPISEM Z ZAKRESU HISTORII NAUKI I TECHNIKI

W dniach 3—7 października 1983 r. Instytut Historii Czechosłowackiej Akademii Nauk (ściślej: działający w jego ramach Oddział Nauk Przyrodniczych i Techniki) zorganizował pięciodniową konferencję naukową historyków i filozofów nauki z krajów socjalistycznych. Konferencję poprzedziło, w dniu 3 października, całonocne spotkanie kierowników instytucji zajmujących się historią nauki i techniki oraz redaktorów naczelnych czasopism¹ z tego zakresu, ukazujących się w krajach socjalistycznych. W posiedzeniu tym wzięli udział przedstawiciele Bułgarii, Czechosłowacji, Kuby, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Polski, Węgier i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Z Polski uczestniczyli: prof. dr Józef Miąso (dyrektor Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki), prof. dr Irena Stasiewicz-Jasiukowa (redaktor naczelny „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”), prof. dr Tadeusz Brzeziński (rektor Pomorskiej Akademii Medycznej i członek Rady Redakcyjnej „Archiwum Historii Medycyny”) oraz dr Jerzy Różewicz (członek Komitetu Redakcyjnego „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”).

Jako punkt pierwszy obrad przyjęto złożenie krótkich sprawozdań ze stanu aktualnego badań nad historią nauki i techniki w poszczególnych krajach oraz zaprezentowanie perspektywicznych planów badawczych. Tak więc dr Jaroslav Folta krótko scharakteryzował problemy, jakimi w najbliższej przyszłości będą zajmować się czescy historycy nauki i techniki (kompleks badań nad historią przyrodoznawstwa w Czechach, dzieje nauki w Czechosłowacji po roku 1918, dzieje czeskich instytucji naukowych, szczególnie akademii nauk, dokumentacja współczesnej nauki); prof. dr Józef Miąso przedstawił plan badawczy Instytutu Historii Nauki i Techniki PAN (m.in. zakończenie prac nad *Historią nauki polskiej*, przygotowanie trytomowej syntezy *Historia techniki w Polsce*, edycje źródeł, do historii nauki, badania nad rozwojem nauk ścisłych i przyrodniczych od XII do XX w., badania nad rolą nauki i uczonych w społeczeństwie, problematyka organizacyjnych czynników rozwoju nauki — jak np. mecenat naukowy, międzynarodowa współpraca naukowa od XVIII do XX w. — ewolucja form organizacyjnych nauki polskiej w XIX i XX w.).

Prof. Hubert Laitko zapoznał zebranych z planami Instytutu Teorii, Historii i Organizacji Nauki Akademii Nauk NRD (m.in.: Berlin jako ośrodek nauki od założenia akademii nauk do 1945 r., badania genezy dyscyplin naukowych, biografie uczonych, powszechny słownik biograficzny uczonych, radziecko-niemieckie kontakty naukowe w okresie 1917—1940, problemy historiografii nauki). Prof. dr Hans Wussing omówił plan prac Instytutu Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Karola Marska w Lipsku. W placówce tej planuje się szeroko zakrojone badania m.in. nad tematem dotyczącym wielorakich powiązań rozwoju nauki z wielkimi wydarzeniami politycznymi (rewolucje polityczne a rewolucje naukowe). Zamierza się poświęcić wiele uwagi problemom nauczania historii przyrodoznawstwa w uczelniach niemieckich oraz opracować i wydać szereg podręczników i skryptów z historii poszczególnych dyscyplin naukowych.

¹ Spotkanie redaktorów czasopism było już drugim z kolei. Pierwsze odbyło się w dniach 25—28 maja 1982 r. w Berlinie. Zob. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” nr 3—4/1982 s. 730—731.

Stan i perspektywy rozwoju badań nad historią nauki i techniki w Bułgarii omówiła prof. dr Wera Pawłowa, kierująca Sekcją Historii Nauki przy Bułgarskiej Akademii Nauk (badania prowadzą głównie osoby zorganizowane w Bułgarskim Towarzystwie Historyków Nauki; zwraca się uwagę na ściśle współpracę z historykami medycyny oraz na filozoficzne problemy rozwoju nauki). O pracach w zakresie historii nauki na Kubie mówił prof. dr José López Sanchez (skoncentrowane są one wokół specjalnej komisji zorganizowanej w Akademii Nauk Kuby, zajmującej się przede wszystkim dziejami nauki latynoamerykańskiej). Dr sc. Ján Tibenský, kierujący Oddziałem Historii Nauki i Techniki w Instytucie Nauk Historycznych Słowackiej Akademii Nauk, przedstawił krótko zamierzenia badawcze i organizacyjne tej placówki. Wspólnie ze Słowackim Towarzystwem Historyków Nauki i Techniki w najbliższych latach kontynuowana będzie przede wszystkim realizacja tematów zmierzających do opracowania pełnej trzytomowej historii nauki na Słowacji (tom 1, obejmujący okres do XVIII w., już został opracowany).

Doc. dr Georg Harig z Instytutu Historii Medycyny Uniwersytetu Humboldta w Berlinie apelował o ściślejszą współpracę historyków medycyny z historykami przyrodoznawstwa. Instytucja, którą Harig reprezentuje, oraz istniejące w NRD Towarzystwo Historyków Medycyny od dłuższego czasu stara się o taką współpracę. Dotychczas jednak kontakty międzynarodowe historyków nauk medycznych z NRD ograniczały się przede wszystkim do spotkań z badaczami z innych krajów (ZSRR, Polska, Węgry), zajmującymi się także tylko historią medycyny. Kontakty natomiast z historykami przyrodoznawstwa były sporadyczne, znikome w efekty naukowe. Harig uważał, że spotkanie w Liblicach jest dobrą okazją, aby taką współpracę między historykami medycyny i historykami nauk przyrodniczych nawiązać i nadać jej formy organizacyjne.

W podobnym duchu wypowiedział się prof. dr Tadeusz Brzeziński, który przedstawił dorobek historyków medycyny w Polsce w latach ostatnich. Na tym tle podkreślił on znaczenie więzi łączących polskich historyków medycyny z historykami innych dyscyplin naukowych. Ten problem uznała też za ważny prof. dr Irena Stasiewicz-Jasiukowa, przedstawiając go w swej wypowiedzi dotyczącej współpracy Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN (którego jest wiceprzewodniczącą) z Instytutem Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN.

O stanie historii nauki i techniki (z wyłączeniem historii nauk społecznych) oraz o perspektywach jej rozwoju w Związku Radzieckim mówił zastępca dyrektora Instytutu Historii Przyrodoznawstwa i Techniki AN ZSRR w Moskwie, kandydat nauk technicznych — Jurij Woronkow. W Związku Radzieckim działa obecnie około 200 profesjonalnych historyków przyrodoznawstwa i techniki oraz kilka tysięcy osób zajmujących się tą dziedziną nieprofesjonalnie. Skupieni są oni w Radzieckim Zrzeszeniu Historii i Filozofii Przyrodoznawstwa (ponad 3 tys. członków). Główne grupy tematyczne, którymi zajmują się historycy przyrodoznawstwa i techniki w ZSRR, są — zdaniem Woronkowa — następujące: a) przedmiot, rola, zadania historii nauki i techniki (ze szczególnym uwzględnieniem metod marksizmu-leninizmu i marksistowskiej koncepcji rozwoju przyrodoznawstwa); b) wydawanie materiałów do historii nauki i techniki, a także opracowywanie bibliografii retrospektywnych poszczególnych dyscyplin naukowych, stanowiących bazę wyjściową do dalszych prac; c) analiza materiału historycznego dla zrozumienia nauki współczesnej; d) nauka i technika na etapie rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego; e) badania dziejów nauki w poszczególnych krajach i okresach, a także prace nad historią powszechną poszczególnych dyscyplin naukowych; f) grupa problemów ogólnych i szczegółowych, jak np.: związki między poszczególnymi dyscyplinami naukowymi, analiza i krytyka niemarkistowskich

(„burżuazyjnych”) koncepcji historii nauki, rola historyka nauki w kształtowaniu światopoglądu młodzieży itp. Woronkow wymienione grupy tematów ilustrował konkretnymi przykładami wydanych w ZSRR ważniejszych publikacji, z których część powstała we współpracy z historykami NRD (np. o szkołach naukowych) i Czechosławacji (temat: socjalizm i nauka).

Po wystąpieniu Woronkowa rozpoczęła się dyskusja nad znalezieniem nowych form polepszenia współpracy między instytucjami krajów socjalistycznych, zajmujących się historią nauki i techniki. Między innymi dr sc. Luboš Nový proponował zawieranie oprócz umów dwustronnych także umów wielostronnych instytucji, które regulowałyby i określały wspólne prace w pewnych tematach, jak np. rewolucja naukowo-techniczna, nauka w rozwoju kulturowym człowieka, marksistowska koncepcja rozwoju kulturowego ludzkości. Prof. J. Miąso upominał się o sprawną i stałą wymianę sprawozdań i planów między instytucjami krajów socjalistycznych i zaproponował kilka konkretnych form takiej wymiany.

Obrazy popołudniowe dotyczyły trzech zagadnień: 1. Informacje o wydawanych czasopismach z zakresu historii nauki i techniki; 2. Problemy wykładów historii nauki i techniki przedstawili kolejno: prof. dr Irena Stasiewicz-Jasiukowa — Historii Nauki w 1985 r. w Berkeley.

Informacje — głównie w aspekcie okresu 1982—1983 i perspektyw lat najbliższych — o ukazujących się w krajach socjalistycznych czasopismach z zakresu historii nauki i techniki przedstawili kolejno: prof. dr Irena Stasiewicz-Jasiukowa — red. nac. „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”; dr Jan Janko — sekretarz naukowy „Dějiny věd a techniky”; prof. dr Hans Wussing — red. nac. „Schriftenreihe für Geschichte der Naturwissenschaften Technik und Medizin” (NTM); Władimir Wjunicki — zastępca red. nac. „Woprosow istorii jestiestwoznanija i techniki”. Ponadto prof. dr Wera Pawłowa oraz dr sc. Ján Tibenský poinformowali zebranych o publikowanych w Bułgarii i w Słowacji wydawnictwach ciągłych (tzw. zbiorach) z zakresu historii nauki i techniki. W Bułgarii ukazały się 2 tomy takich wydawnictw (tom 3 w druku), a w Słowacji, od 1963 r., już 10 tomów. Być może w przyszłości wydawnictwa te przekształcą się w czasopisma.

W ożywionej dyskusji (zabierali głos m.in.: G. Harig, H. Wussing, I. Stasiewicz-Jasiukowa, J. Folta, L. Nový, G. Kröber, J. Woronkow) podnoszono przede wszystkim sprawę nawiązania bliższej współpracy między czasopismami krajów socjalistycznych. Uznano za wielce potrzebną szeroko pojętą wymianę informacji między redakcjami (wymiana artykułów, recenzji z książek, informacji z życia naukowego itp.). Za niezadowalający — za wyjątkiem „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, czasopisma pod względem objętości najobszerniejszego w obozie socjalistycznym — uznano fakt niemal zupełnego pomijania w działach recenzyjnych czasopism książek wydawanych w niektórych krajach socjalistycznych. Tak, na przykład, w „Woprosach” i „NTM” w ostatnich latach nie ukazała się ani jedna recenzja z książki wydanej w Polsce. Zwracano też uwagę na potrzebę zamieszczania w czasopismach krajów kapitalistycznych informacji o osiągnięciach z zakresu historii nauki i techniki w państwach socjalistycznych.

Jeśli chodzi o wykłady z historii nauki i techniki — to uczestnicy spotkania zapoznali się ze stanem nauczania tej dyscypliny w poszczególnych krajach socjalistycznych. Zwracano uwagę na znaczne kłopoty, wynikające z braku odpowiednio wykwalifikowanych kadr wykładowców. Nawet w Związku Radzieckim występują takie, i to znaczne kłopoty, mimo że stosunkowo dużo osób zajmuje się tam historią nauki i techniki (ostatnio powołano w ZSRR komisję do nauczania historii nauki i wprowadzono na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Moskiewskiego im. M. W. Lomonosowa eksperymentalne wykłady z historii nauki). W Bułgarii chętnie zorganizowano by nauczanie historii nauki i techniki, ale sprawa

cała rozbija się o niemal zupełny brak wykładowców. Postulowano (głównie J. Folta) bliższą i szerszą niż dotychczas współpracę z Komisją Nauczania Historii Nauki, zorganizowaną w ramach Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki. Z zadowoleniem przyjęto i poparto zgłoszony przez prof. Wussinga wniosek zorganizowania w Lipsku (najprawdopodobniej w 1986 r.) międzynarodowej konferencji (także z udziałem krajów kapitalistycznych) poświęconej nauczaniu historii nauki i techniki.

Przy omawianiu przygotowań do XVIII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki zwrócono uwagę na konieczność — w warunkach niedostatecznej informacji ze strony amerykańskiego komitetu organizacyjnego — wzmocnienia wspólnego działania krajów socjalistycznych, aby Kongres stał się forum międzynarodowej współpracy historyków nauki w duchu pokoju i humanizmu. W tym celu poszczególne organizacje narodowe z krajów socjalistycznych powinny opracować konkretne propozycje dotyczące programu Kongresu, które następnie zostałyby przedyskutowane i przedstawione w jednolitej formie od krajów socjalistycznych organizatorom Kongresu w Berkeley. Niezależnie od tego należałoby przygotować na Kongres publikacje wartościowszych prac oraz poświęcić w czasopiśmie więcej uwagi i miejsca problematyce kongresowej. Postanowiono także przedłożyć propozycję o włączenie do programu Kongresu sympozjum na temat *Spółczesna odpowiedzialność uczonego: przeszłość i teraźniejszość* (wniosek prof. dra Güntera Kröbera).

Uczestnicy spotkania wysłuchali również informacji prof. José Lópeza Sancheza o przygotowaniach w Hawanie do kongresu historyków nauki i techniki państw Ameryki Łacińskiej i wyrazili poparcie dla tej inicjatywy.

Spotkanie kierownictw instytucji i czasopism z zakresu historii nauki i techniki krajów socjalistycznych zakończyło się 3 X 1983 późnym wieczorem. W trzy dni później, 6 X wieczorem, spotkano się w takim samym składzie ponownie. Przedyskutowano wówczas i przyjęto dwa komunikaty, które w zwartej formie przedstawiały najważniejsze ustalenia spotkania z 3 października. Głosy w dyskusji — m.in. profesorów Ferenca Szabadvárego, Józefa Miąso i Hansa Wussinga — przyczyniły się do wniesienia do komunikatów szeregu uściśleń i uzupełnień. W komunikatach zabrakło jednak jakichkolwiek ustaleń co do form dalszej współpracy historyków nauki i techniki z historykami medycyny. Wywołało to ożywioną polemikę, głównie ze strony doc. dra Georga Hariga, rzecznika nawiązania takiej bliskiej współpracy. Stanowisko jego m.in. podtrzymywali prof. prof. Wera Pawłowa, Irena Stasiewicz-Jasiukowa i Tadeusz Brzeziński. W konsekwencji jednak sprawę tę odłożono do następnego spotkania, które ma się odbyć we wrześniu 1984 r. w Warnie. W tekstach obu komunikatów znalazły się też dość silne akcenty wynikłe z aktualnej sytuacji politycznej świata.

*

Wszyscy uczestnicy spotkania kierownictw instytucji i czasopism z zakresu historii nauki i techniki wzięli następnie udział w czterodniowej konferencji, poświęconej następującym tematom: I. *Współczesny stan historii przyrodznawstwa i techniki oraz aktualne problemy teoretyczne i metodologiczne rozwoju nauki*; II. *Zmiany rewolucyjne w nauce i technice w końcu XIX i początkach XX w.*; III. *Formy i mechanizmy komunikacji w nauce w XIX i XX wiekach.*

W konferencji uczestniczyło 52 osoby z następujących krajów socjalistycznych: Bułgarii (2 osoby), Związku Radzieckiego (4 osoby), Kuby (1 osoba + 1 osoba towarzysząca), Węgier (3 osoby), NRD (12 osób + 1 osoba towarzysząca), Polski (5 osób, poza wymienionymi na początku niniejszego sprawozdania do Liblic przyjechał także prof. dr inż. Eugeniusz Olszewski), Czechosłowacji (25 osób). W sumie wygłoszono 27 referatów i zgłoszono 7 powielonych tez referatów. Udział

delegacji polskiej w konferencji był skromny. Ograniczał się do przedstawienia tylko jednego referatu (autorstwa prof. E. Olszewskiego i mgra Henryka Hollendera) oraz głosów w dyskusjach poreferatowych. Wśród wygłoszonych referatów bardzo dużo dotyczyło szeroko pojętej filozofii i metodologii nauki, którymi to sprawami polscy uczestnicy konferencji — z wyjątkiem prof. E. Olszewskiego — zajmują się raczej marginalnie. Szkoda więc, że do Liblic organizatorzy konferencji (AN CSRS, AN ZSRR, AN NRD) nie zaprosili z Polski osób bliżej zajmujących się tą problematyką. Obrady toczyły się w językach rosyjskim bądź niemieckim.

Temat I był reprezentowany tylko przez jeden referat, który wygłosił prof. dr Günter Kröber z Instytutu Teorii, Historii i Organizacji Nauki Akademii Nauk NRD. Dłuższe wystąpienie Kröbera należy raczej potraktować jako popularny wykład, dotyczący krytyki z pozycji marksistowskich „współczesnych koncepcji burżuazyjnych rozwoju nauki” (m.in. koncepcji D. J. de Solla Price’a, K. R. Poppera, T. S. Kuhna, I. Lokatosa).

Wykład Kröbera — przy opracowywaniu którego autor kierował się motywami praktycznym (tj. „naukowo-politycznym”) i teoretycznym — został przyjęty dość chłodno. W dyskusji m.in. dr nauk Jurij Sołowjow wyraził się, iż zamiast krytyki poszczególnych twórców koncepcji rozwoju nauki powinien nadejść czas wyjścia z własnymi koncepcjami konkurencyjnymi wobec istniejących. Dr Jan Janko zwrócił uwagę, iż krytyka „burżuazyjnych modeli rozwoju nauki” nie może być jednostronna, przede wszystkim przy jej przeprowadzaniu należy uwzględnić wielostronny wpływ na ich powstanie nie tylko systemów filozoficznych, ale również sztuki, literatury pięknej, teorii pedagogicznych itp. (taki wpływ dyskutant zilustrował kilkoma przykładami). Interesujące, konkretne i pożyteczne — moim zdaniem — było wystąpienie dra Jaroslava Foltý. Przedstawił on własną propozycję 10 tematów, które powinny być opracowane przez zespoły międzynarodowe (m.in. tematy: miejsce, zadania i możliwości nauki w warunkach specyficznych; zmiany w pojęciach nauki; problematyka «światowej» i «narodowej» nauki; związki, wzajemne wpływy i uzależnienia między naukami przyrodniczymi; stosunek poziomu poznania naukowego i urzeczywistnienia interesów społecznych itd.).

Temat II, *Zmiany rewolucyjne w nauce i technice w końcu XIX i początkach XX w.*, zaprezentowany został przez 17 referatów. Dotyczyły one głównie wzajemnych związków między dyscyplinami naukowymi oraz związków między nauką i techniką. Moim zdaniem — a także sądząc z dość ożywionej dyskusji — jednymi z ciekawszych referatów były: kand. n. filozof. W. I. Tiszczénki, *Osobliwości zmian rewolucyjnych w teoretycznym przyrodoznawstwie* (głównie na przykładzie rewolucji w fizyce oraz o wpływie koncepcji darwinowskiej na rozwój całego przyrodoznawstwa); starszego pracownika naukowego Bułgarskiej Akademii Nauk — N. Baczwarowej, która dokonała analizy osiągnięć laureatów Nagrody Nobla z okresu 1901—1925 pod kątem widzenia rewolucyjnych zmian w nauce pierwszej ćwierci wieku XX; dra nauk Sołowjowa, *Wzajemne oddziaływanie chemii i mineralogi w procesie rozwoju historycznego* (właściwie referent mówił o rodzeniu się nowych dyscyplin na pograniczach różnych nauk); dra sc. L. Novego; rozpatrującego problemy badań historycznych nad związkami i wpływami między naukami przyrodniczymi; dra J. Foltý, mówiącego o procesie matematyzacji nauk na przełomie XIX i XX wieku. W dyskusji nad referatem Foltý zabrakło głos aż 10 uczestników konferencji.

Ostatni dzień konferencji — to właściwie czechosłowacko-niemieckie sympozjum na temat form i mechanizmów komunikacji (obecnie bardzo mody termin) w nauce XIX i XX wieku. Referaty w liczbie 7 i powielone komunikaty (także 7) przedstawili wyłącznie badacze z Czechosłowacji i NRD. W obradach jednakże

Ryc. 1 * Georg Harig (NRD)

---

* Karykatury wykonał Jaroslav Folta (Czechosłowacja)

Ryc. 2. Władimir Wjunicki (ZSRR)

Ryc. 3. W. I. Tiszchenko (ZSRR)

Ryc. 6. Eugenjusz Olszewski (Polska)

Ryc. 7. Józef Mięso (Polska)

Ryc. 8. H. Laitko (NRD)

uczestniczyli również goście z innych krajów. W dyskusjach poreferatowych szczególnie żywy udział wziął znany historyk chemii — prof. dr F. Szabadváry. Z wygłoszonych referatów dwa wywołały większe zainteresowanie. Były to referaty dr Soni Štrbánovej o funkcjach i roli czasopism naukowych w powstawaniu i stabilizacji dyscyplin naukowych (głównie na przykładzie chemii i biochemii) oraz Annette Vogt, która rozpatrywała międzynarodowe kongresy matematyczne jako formę komunikacji naukowej.

W niniejszym sprawozdaniu nie sposób omówić wszystkich referatów i komunikatów oraz wypowiedzi w dyskusjach. Materiały z tej konferencji mają być wydrukowane; być może będzie to zbiór prac poświęconych XVII Międzynarodowemu Kongresowi Historii Nauki. Ale zanim to nastąpi, dla interesujących się problematyką konferencji podaję spis wygłoszonych referatów i przedstawionych na piśmie nie wygłoszonych komunikatów:

REFERATY

G. Kröber, *Teoreticzeskije i metodologičeskije problemy oswieščeniija rozwitija nauki w sowriemiennych burżuaznych koncepcijach*; J. S. Woronkow, *Nauka, tiechnika i proizvodstwo. Pierwyj etap wzaimodiejstwija*; E. Olszewski — H. Hollender, *Wozniknowienije i razwitije poniatija „naucznaja riewolucija”*; H. Kant — D. Hoffman, *„Niewolnaja” riewolucija — Maks Plank i wozniknowienije kwantowej teoriji*; W. I. Tiszczenko, *Osobiennosti riewolucionnych izmienenij w teoreticzeskom jestiestwoznanii*; N. Baczwarowa, *Riewolucionnyje izmienenija w naukie w pierwoj czetwerti 20. wieka i nobeliewskije laurieaty*; W. J. Wjunickij, *Metodotogija i etika na rubieże 19. i 20. stoletija na primierie fiziki*; J. I. Sołowjow, *Wzaimodiejstwije chimii i minieralogii w procesie istoričeskogo rozwitija*; S. Štrbánová, *Ustowija dla formirowanija smieżnyh hmaucznych disciplin*; W. Girnus — K. Krug, *Problemy pieriechoda s empiričeskogoj chimičeskogoj tiechnologii k naucznoj tiechnologii chimirowanija smieżnyh naucznych disciplin*; W. Girnus — K. Krug, *Problemy szenije empiričeskogo i teoreticzeskogo poznanija w chimii w konce 19. i w 20. ww.*; J. Janko *Fiziologija mieždu biologiej, chimiej i fizikoj: protiwoieczivoje razwitije odnoj naucznoj discipliny*; E. Fabian, *Kristallografija na rubieże 1900 g.: Priemstwiennost' ili riewolucionnoje izmienenije?*; W. Pawłowa, *Wkład bołgarskich uczennyh w nauczno-tiechničeskiju riewoluciju w konce 19. i naczale 20. ww.*; A. Vogt, *Otnoszenia mieždu matiematičeskimi disciplinami w konce 19. i naczale 20. ww. i ich otraženije w doktadije D. Gilberta na 2. mieždu-narodnom matiematičeskomo kongriessie 1900 g. w Pariže*; L. Nový, *Problemy istoričeskogo issledowanija odnoszenij i wlijanij mieždu jestiestwiennno-naucznyimi disciplinami*; J. Folta, *K procesu matiematizacii nauki w poslednije gody 19. i w naczale 20. ww.*; R. Tobies, *Ob obszczestwiennom położenii i funkcii niemieckich matiematičeskich obszczestw na rubieże stoletija*; T. Balázs, *Ob odnowriemniennosti otkrytij*; S. Štrbánová, *Die Funktion von wissenschaftlichen Zeitschriften bei der Entstehung und Stabilisierung der Wissenschaftszweige*; W. Girnus, *Zur Rolle der wissenschaftlichen Kommunikationen bei der Herausbildung und Entwicklung der physikalischen Chemie als Wissenschaftsdisziplin*; P. Vágner, *Einige Typen der Kommunikation in der Entwicklung der tschechischen Zuckerfabrikation*; J. Helbich, *Referenzanalyse in der Erforschung der Entwicklung der Kommunikation in der Wissenschaft*; J. Vlachý, *Bemerkungen über die Beziehungen über die Geschichte der Wissenschaften, Kommunikationsprozesse und Wissenschaftsmetrie*; J. Janko, *Die Wege der Physik und der Chemie in die*